

A BIHARI MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

XXVIII.

BIHARI MÚZEUM
BERETTYÓÚJFALU

BERETTYÓÚJFALU, 2023

A kötetet szerkesztette

Török Péter

A kötetet lektorálta

Dr. Gulyás László Szabolcs, dr. Szilágyi Zsolt, Török Péter

Korrektúra

Kiss Tamás

Fordítás

Bálint Ágnes

Technikai szerkesztés

Szűcs Endre

Felelős kiadó

Berettyó Kulturális Központ

Felelős vezető

Kállai Irén

A kötet megjelenését támogatta

Az NKA Múzeumok Kollégiuma
209188/34. azonosítószámú pályázata

és az NKA Magyar Génius Program Ideiglenes Kollégiuma
650132/00014. azonosítószámú pályázata

HU ISSN 0133-7653

Nyomdai munkálatok: Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József ügyvezető

TARTALOM

CONTENTS

TÖRTÉNELEM

- 7** **Majláthné Sipos Csilla**
A bihari árterek gazdálkodási és tájhasználati formái a középkortól a 19. századig
Farming and land use patterns in the floodplains of Bihar from the Middle Ages to the 19th century

- 35** **Szőke Richárd Rajmond**
Az újfalui tizenegyek
Két levél a Berettyóújfalui Sport Egylet vezetőségétől
The history of the Újfalú elevenek, 1911–1944.
Two letters from the leaders of the Berettyóújfalú Sports Club

- 59** **Tóth Miklós**
Egy 15. századi bihari falu és a budai jog
Rév „mezőváros” története a Zsigmond-korban
A 15th-century village of Bihar and the Law of Buda:
The history of Rév “market town” in the Age of Sigismund

HELYTÖRTÉNET

- 83** **Czégé Réka**
Társadalmi mobilitás a síron túl
Social mobility beyond the grave

115

Csarkó Imre

Legendából valóság

A Berettyóújfalu és környéki táncok kutatásának története és a helyi néptáncoktatás kezdetei

The legend has become reality

The research history of the dances of Berettyóújfalu and the surrounding area and the beginnings of local folk dance education

ÚJRAKÖZLÉS

143

Tardy György

Berettyóújfalu keletkezése, története és fejlődése. Berettyóújfalu, 1937.

A szöveget gondozta, jegyzetekkel ellátta, a bevezető tanulmányt írta:

Mezei Milán – Szőke Richárd Rajmond – Török Péter

The origins, history, and development of Berettyóújfalu.

Berettyóújfalu, 1937. Text edited and annotated by, and introduction written by: Milán Mezei, Richárd Rajmond Szőke, and Péter Török

MUZEOLÓGIA

185

Török Péter

Mi jöhet még?

Beszámoló a Bihari Múzeum 2022. évi tevékenységéről

What's next?

Bihari Museum in 2022: Overview of activities

Csarkó Imre

Legendából valóság

A Berettyóújfalu és környéki táncok kutatásának története és a helyi néptáncoktatás kezdetei*

Bevezetés

A berettyóújfalusi néptánc élet berkein belül évtizedek óta, generációról generációra átadott „legenda” volt, hogy létezik valahol egy, az 1950-es években keletkezett felvétel, amely a „Művelődési Ház” udvarán készült, és amelyen néptáncot bemutató férfiak és nők szerepelnek.

A Bihari Múzeumban eltöltött éveim alatt ez a legenda valósággá vált, hiszen a kollégák elmondása és dokumentumok¹ nyomán kiderült, hogy ilyen felvételnek valóban léteznie kell. Mindezekben felbuzdulva, 2017-ben a Zenetudományi Intézetet kerestem meg kéréssel, miszerint, ha adatbázisaikban szerepel Varga Gyula² nevéhez köthető, Berettyóújfaluban rögzített felvétel, akkor lehetőség szerint digitális formában tegyék részemre elérhetővé. Mindeközben Török Péterrel, Budapest Főváros Levéltárának levéltárosával is egyeztettem, aki segítségemre volt az ügyben. Több hónap telt el, mire e-mailben megkaptam az áhított felvételt.³

* A tanulmány az NKA Magyar Génius Program Ideiglenes Kollégiuma által támogatott „A berettyóújfalusi járás Bihar vármegye egykori történetiségének feldolgozása Interdiszciplináris kutatás, tanulmányok, monográfia, konferencia megvalósítására.” című, 650132/00014 azonosító számú pályázat keretében készült.

¹ Pl. Molnár Balázs fényképfelvételei, amelyek online elérhetők: <https://gyujtemeny.neprajz.hu/neprajz.06.10.php?bm=1&as=66117&kv=1477383>, NM F 114296. – NM F 114301.; Sándor Mihályné visszaemlékezései; tanulmányok (I. Sándor Ildikó – Sándor Mária írása).

² 1924-ben Kismarján született, a debreceni Déri Múzeum egykori etnográfusa, múzeumi tudományos főmunkatársa.

³ A Zenetudományi Intézet munkatársa, Kukár Manó Barnabás jóvoltából, MTA ZTI FT 378. számon.

A legenda hirtelen valósággá vált, amikor megpillanthattuk az addig csak szóbeszédben létező felvételt. Ekkor határoztuk el Bozóki-Turzó Renátával, a Bajnóca Néptánc Egyesület elnökével és művészeti vezetőjével, hogy Berettyóújfaluban és a környező településeken történő egyéni kutatással kiegészítve feldolgozzuk a filmet, valamint megalkotjuk a viseletrekonstrukciót. A munka 2017–2018-ban zajlott, tucatnyi interjút készítettünk, és ezzel együtt kaptunk régi fényképeket, amelyek a ruhák tekintetében voltak nagy segítségünkre. Megkezdődött tehát a kutatás, és ezzel egy időben a videófelvétel koreográfusok és néptánc csoportvezetők általi feldolgozása. A Berettyóújfalun kívüli két település azért lett kiválasztva, mert a videó egyik – „néprajzos körökben” ismert – szereplője, H. Bodnár Imre, váncsodi származású volt. Szentpéterszeg pedig azért került a látótérbe, mert ott 1961-ben „oláhos” táncról készült felvétel.⁴ A videón továbbá egy berettyóújfalui és egy nagyrábéi táncos szerepel, bár utóbbi településről sajnos nem sikerült releváns információt gyűjteni a témában. A rekonstruálandó tánc lépései tehát Berettyóújfalu és környékéről származnak, így a koreográfia elnevezésének is ez adta az alapját.

A kutatáshoz szorosan kapcsolódik a helyi néptáncoktatás kezdetének (1950–1970-es évek) feltárása is, hiszen ezekben az évtizedekben kezdődött mindaz, aminek a mai napig tartó hatása van településünk kulturális életére, továbbá a mozgókép készítője, Varga Gyula is tevékenyen részt vett annak szervezésében.

Az elkövetkezőkben, rövid történeti áttekintés után a helyi néptáncmozgalom 20. század közepe után történő újjászületéséről, valamint az elvégzett kutatómunka eredményeiről kaphat képet az olvasó.

⁴ Online elérhető: <https://mtabtk.videotorium.hu/hu/recordings/11156/szentpeterszegi-olahos>

Régmúlt

„Igaz, hogy főképp nyelvében él a nemzet,
de bátran adhatni hozzá azt a kiegészítést,
hogy él zenéjében, táncaiban is.”

Dr. Réthei Prikkel Marián, 1922⁵

Berettyóújfalu a Nagy-Sárrét szélén fekvő település, amely évszázadok óta kiemelkedik a környék kisebb falvai közül. A Sárrét hatása a lokális társadalomra gazdaságilag és életvitelben is fellelhető, de közel sem akkora hatású, mint a néhány kilométerrel nyugatra vagy délre lévő településeken. Néprajzi kutatások szempontjából a környék hiányosan dokumentált. Tánccélet és táncalkalmak vonatkozásában nincs a Hortobágyhoz, Felső-Tisza-vidékhez vagy akár a Dél-Alföldhöz hasonlatos átfogó kutatás. Mindezek okát éppen az említett nagy tájegységek általi körbezártságban, valamint a Sárrét „infrastrukturális adottságaiban” látjuk, amelyek elvitték a fókuszot Berettyóújfaluról és környékéről. Szűcs Sándor 1938-ban így látja az akkori helyzetet: „Bihar vármegye néprajzilag még feltáratlan... Az irodalomban szétszórt és nagyon kevés adatot találhatunk.”⁶

Az ezt követő időszakokban Biharban is megindultak a kutatómunkák, amelyek a Bihari Múzeum megalapítása, majd annak évkönyvei révén a nagyközönség számára is elérhetővé váltak, így mára egy néprajzilag sokkal jobban feltárt és dokumentált egészet képez térségünk.

Egybehangzó visszaemlékezések alapján interjúalanyaink (65–80 évesek) nagy- és dédszülei (születtek 1880–1900 k.) még mindennapos viseletként használták a klasszikus értelemben vett népviseletet, míg szüleik (születtek 1915–1920 k.) már csak ünnepnapokon vették fel, ők maguk (születtek 1930–1945 k.) pedig kigyerekként használták, fiatakként, felnőttként már nem öltöztek fel ebbe, csak felmenőiken látták. Az interjúink során az is egyértelművé vált, hogy a 20. sz. elejére villámgyorsan le is zárult egy szakasz a térség életében és a „modernizáció” a vasút gyorsaságával robogott be. Erre erősít rá Szűcs Sándor a fentebb idézett írásában: „Népviseletünk legtöbb darabja teljesen eltűnt...egy-kettő átalakult

⁵ Réthei 1924. 4.

⁶ Szűcs 1938. 165. Később, az 1960-as évektől ez a kép némileg árnyalttá válik pl. Varga Gyula, Bérés András, Bencze Lászlóné, P. Szalay Emőke, V. Szathmári Ibolya és társaik kutatásai alapján.

formában, mint alsó ruha, napjainkban éli utolsó időszakát. ... így 60–70 esztendővel ennek előtte még igen ősi viseletben jártak.”⁷ A kutatás tapasztalatai, valamint a fenti mondatok összecsengenek, a 19. sz. második felében még élt a népviselet.

Megállapítható tehát, hogy a kivetkőzés⁸ két generációval vált teljessé, amely a viszonylagos zártság megszűnését követően, az I. világháború végéig lezajlott. Ez főként a női viseletre értendő, hiszen a férfiak öltözete, amely egyébként is egyszerűbb volt, a katonáskodás és katonahagyományok miatt is jobban túlélte a viszonyok megváltozását. Egy generációval elkéstünk tehát abban a tekintetben, hogy olyanokkal beszéljünk, akik fiatal felnőtt korukban még viseletet hordtak.

A táncos, énekes összejövetelekre alkalmat a dörzsölők, fonók és gyepibálok adtak. A fonók és dörzsölők a fiatalság társaséletének alapvető helyszínei voltak, ahol a munka közben és főleg annak elvégeztével beszélgethettek, ismerkedhettek, párt választhattak maguknak. Ezt a munkát leányok végezték, a legények este 7-8 óra körül érkeztek, sok esetben tamburással, muzikusukkal. Vasárnap délutánonként táncolót vagy cuhárét rendeztek, amelyet citeraestnek is neveztek. A gyepibálok, vagy más néven gyeptaposók főbb helyszínei a Kisszillé, Nagyszillé, Paracel és Sétakert (malom melletti terület), ahol előbb lassút, majd ugróst húztak. A zenészeket a legények biztosították. A település bizonyos részei élesen elkülönültek, az egyes részek között még határvonal felrajzolására is akadt példa. Ez az elkülönülés helyszínek tekintetében, a szórakozásban és táncos alkalmakban is megmutatkozott, és bár a legények látogathatták egymás gyepibálijait, de megesett, hogy a lányok miatt összeszólkóztak. Ez, a viszonylag éles elkülönülés az 1920-as évekig figyelhető meg,⁹ a rendszeres táncalkalmak az 1930-as években szűntek meg.¹⁰

Ez a térség a tiszai táncdialektuson belül egy olyan átmeneti területnek tekinthető, mely összekapcsolja a Felső-Tisza-vidéket a Dél-Alfölddel és az alföldi

⁷ Szűcs 1938. 205.

⁸ Az egy-egy falut vagy vidéket összetartó, jellemző öltözködési darabok, öltözködési módok s az öltözetet alakító esztétika feladása. Ld. MNL.

⁹ P. Szalay – V. Szathmári 1981. 483–484.

¹⁰ P. Szalay – V. Szathmári 1981. 492–494.

területeket a keleti dialektusterületekkel.¹¹ Berettyóújfalu tehát nagy néprajzi tájakkal határolt, Bihar vármegye közepén élte a korabeli, századfordulós „boldog békeidőket”, amikor is a világháború, és ennek hozományaként, Trianonban reánk kényszerítették az új status quo-t. A történelmi helyzet és szerep egycsapásra megváltozott, Csonka-Biharban központi szerepet kapott a település.¹² Ez a korszakhatár kutatásunk időszakában is fontos fordulópontra, hiszen az új státusz új generációkat szült, ezzel együtt pedig az életmód is megváltozott. A Trianont követő években a politikai és társadalmi életre a revíziós hangulat volt a jellemző. Ennek szellemében igyekeztek nevelni a fiatalságot (levente- és cserkészmozgalom¹³) valamint ebben az időszakban alakult meg a Gyöngyösbokréta is. Ez utóbbi megalakulása (1931) Paulini Béla nevéhez fűződik, célja a néphagyományok, és főleg a néptánc összegyűjtése, valamint minden év augusztus 20-án egy budapesti műsor keretében táncaink színpadra állítása volt.¹⁴ A kutatásunk során nem sikerült adatokat találni arra, hogy Berettyóújfaluban a „bokréta” hatására történt e gyűjtés. Mindezeket a II. világháború zúzta szét teljesen, az ezt követő rendszeren belül a hagyományok felé fordulás új utakat talált magának, és az 1960-as évek folklórhullámában¹⁵ indult meg a kiteljesedés útján. Ekkor vette kezdetét a táncmozgalom, valamint új lendületet kapott a népi kultúra megismerésének vágya és a színpadi produkciók, ekkor jelentek meg egy-egy lelkes tanár közreműködésével településünkön is a néptáncos csoportok.

¹¹ Varga 1982. 72–78.

¹² Egyike annak a három településnek, amely Trianon után nagyközséggé vált, és megőrizte helyi funkcióit. Ld. Baranyi 2001. 52–72.; Bagdi 2021. 7–52.; Vermes 1930.

¹³ Ld. Csarkó 2018. 143–157.

¹⁴ <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-840.html>

¹⁵ Többek között ekkor válik iskolává a Tálasi István-féle néprajzi oktatás, ekkor kezd működését a Néprajzi Kutatócsoport Gunda Béla vezetésével, ekkortól alakulnak skanzenek, de Berettyóújfaluban is ebben az időszakban nyit ki a Bihari Múzeum elődjének tekintett Néprajzi ház (1960. augusztus 20-án, Bercsényi u. 7.) Dankó 1976. 349–357.; Sándor 1976. 277–285.; <https://skanzen.hu/hu/jo-tudni/a-skanzenrol/tortenelem>

Helyi előzmények

„Él Bihar, élteti szent bite...”

Nadányi Zoltán

Berettyóújfaluban a 3. Számú Általános Iskola,¹⁶ a Bihar Néptáncgyűttes és Bak Istvánné (Szepesváry Ildikó) neve teljesen összeforrta a néptáncsal, a következőkben az ő visszaemlékezéseit¹⁷ is alapul véve röviden rekonstruáljuk a szervezett keretek között megalakult néptáncoktatás berettyóújfalui történetének kezdetét.¹⁸

1. kép Balról jobbra: Kocsis Mária, Vékony Vince, Szepesváry Ildikó, Jován János
1955. Debrecen, Szabadtéri színpad

¹⁶ Berettyóújfalui József Attila Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola Széchenyi István Tagiskolája.

¹⁷ Bak Istvánné visszaemlékezései (A következő oldalakon erre alapozunk, külön nem jegyzeteljük az egyes adatokat.)

¹⁸ A fényképek beazonosításában valamint az adatok pontosításában nyújtott segítséget: Balogh József (Váncsod), Balogh Lajosné (Váncsod), Görbedi András (Berettyóújfalu), Görbedi Andrásné (Berettyóújfalu), Hajdú Lajos (Berettyóújfalu), Kovács Lajosné (Szentpéterszeg), Mészárosné Eszterda Mariann (Berettyóújfalu), Nagy Lajosné (Berettyóújfalu), Németh Albertné (Váncsod), Szabó Sándor (Berettyóújfalu), Tóth Róza (Berettyóújfalu), Turzó Sándorné (Szentpéterszeg).

A megyében a Debreceni Népi Együttes alakult meg elsőként 1950 tavaszán, majd a berettyóújfalvai Arany János Gimnáziumban¹⁹ 1954-től létezett egy néptáncscsoport, amelyben diákként Ildi néni is táncolt. A csoport megalakítása Bagdi Lászlóné (Erika néni) testnevelő tanárnőhöz köthető, a táncokat kezdetben a Debreceni Népi Együttes oktatói; Bana István és menyasszonya tanították, majd később mások érkeztek Debrecenből, és hetente kétszer próbáltak. A következő években a befektetett munka elkezdett megtérülni, hiszen hazai fellépéseken kívül külföldi turnékon (Bulgária, Románia, Kelet-Németország) is részt vettek. Bak Istvánné 1958-ban kezdte a táncoktatói tanfolyamot, amely 1962-ig tartott, a tanfolyam C-kategóriás működési engedélyt adott számára. 1963–1965 között végzte Budapesten a B-kategóriás néptáncoktatói képzést. Ez gyermekcsoportok alakítására és vezetésére jogosított fel, ekkor a megyében csak visszaemlékezőnek, valamint Kardos László feleségének volt ilyen képesítése. Bak Istvánné gimnáziumi végzettséggel (egyetemre szeretett volna menni, de bizonyos okoknál fogva erre nem volt lehetősége) mindeközben Mezőpeterden oktatott, ahol 12 lánnyal néptáncscsoportot alapított, és akikkel szép eredményeket értek el. Innen 1962-ben a berettyóújfalvai gyermekvárosba került, ahol a már jól működő néptáncscsoportok (több korosztály, 40–50 gyerekkel) vezetését vette át Vadász Györgynétől, és 11 évig oktatott itt. A munkát sikerek kísérték, járási, megyei és országos rendezvények résztvevői voltak. A csoport érdekessége, hogy a Debreceni Népi Együttesen kívül ekkor még ez az egyetlen gyermekcsoport a megyében, a többi településen csak ezt követően alakítottak gyermek néptáncscsoportokat.

Bak Istvánné a gyerekvárosban eltöltött évek után 1973-ban tanítóként a 3. Számú Általános Iskolában kezdett el dolgozni, ahol szakkör keretein belül oktatta a néptáncot. A rendszeres foglalkozásokat 1973 szeptemberében kezdték meg, az elért sikerek miatt a csoport folyamatosan bővült, és ez hatással volt a helyi társadalom további néptáncszerveződésére is. 1982-ben Varga Gyula már arról írt, hogy *„gyermekjátékok és -táncok tanításában megyénk országosan is kiemelkedő eredményekkel dicsekedhet...Bak Istvánné főként a táncok és játékok betanításában tartja az országos élvonalat.”*²⁰

¹⁹ Az intézmény ekkor még a honvéd laktanyákban kapott helyet, hiszen az új épületet 1969-ben adták át.

²⁰ Varga 1982. 5.

2. kép Berettyóújfalu díszpolgára kitüntetés átvétele, 2021

Az 1970-es években ettől függetlenül, de ugyanebben a kulturális szegmensen indult meg Bencze Lászlóné dr. Mező Judit tevékenysége, amely által Bihar népdalkincse is megörökítésre került. Ez fontos múltbéli mozzanat a Berettyóújfalu és környéki táncok kutatása tekintetében, hiszen a gyűjtés hatására olyan, komplex népdalkincsek felfedezése és megörökítése történt meg, amellyel dolgozni tudunk a táncok rekonstruálása alatt.

Eközben 1975-ben Varga Gyula kezdeményezésére felnőtt néptáncsoport alapítása történik meg. A Debreceni Hajdú Néptáncgyűttes mintájára szervezik meg Berettyóújfaluban a Bihar Néptáncgyűttest, valószínűsíthetően azal a céllal, hogy legyen, aki tovább viszi az ő személyes gyűjtésein is alapuló

néptáncgyományainkat. Bak Istvánné elfoglaltságai miatt nem tudta vállalni a csoporttal járó feladatokat. Ekkor kereste meg Varga Gyula a biharkeresztesi Gróza Ferencet,²¹ akinek a vezetésével beindult a „*nagy, öreg Bihar Együttes*”.²² Gróza, Varga Gyulával, Kardos Lászlóval és Béres Andrással²³ is jó kapcsolatot ápolt, egy vacsora alkalmával született meg az ötlet a Bihar névre vonatkozóan. Az ezzel kapcsolatos első tájékoztató 1975. szeptember 15-én történt meg, amelyen mintegy 100-an vettek részt, majd a próbákat 35 fővel indították meg.²⁴

3. kép Gróza Ferenc

²¹ Gróza Ferenc 1943-ban született, a Budapesti Balett Intézetben szerzett társas- és néptánc tanár képzést. Kulturális, közösségépítő szakember, Biharkeresztesen évtizedekig a közélet meghatározó szereplője, néptáncsal kapcsolatos rendezvények alapítója és szervezője. (Vajasné Gróza Mária adatközlő visszaemlékezései alapján.)

²² Bakné Istvánné visszaemlékezései alapján.

²³ A korszak elismert, nagy hatású, néptáncsal és népi kultúrával foglalkozó megyei szakemberei.

²⁴ Vincze István visszaemlékezése alapján.

4. kép Gróza Ferenc táncosai körében

A tagtoborzásról és a helyi néptánckultúráról ekkor a Hajdú-Bihari Napló cikket²⁵ is közölte:

„Bihari népi együttest szerveznek Berettyóújfaluban

Néhány hete egy táblát vehettek észre a járókelők a berettyóújfalui főutcán. A táblán az áll, hogy a járási művelődési központ dolgozó fiatalok jelentkezését várja a bihari népi együttesbe, amit a közeljövőben szeretnének megalakítani.

A népi együttes megalakításának gondolata nem újkeletű a járási székhelyen. Az elmúlt években már működött hasonló csoport, de anyagi nehézségek miatt felbomlott.²⁶ Azóta többször kérdezik a táncolni szerető fiatalok a kulturális élet illetékeseitől, hogy mikor lehet újra táncolni. Az együttes létrehozását az is indokolja, hogy a bihari táj népművészete gazdag.

Amikor a meglévő feltételekről kérdeztem Batár Zsoltot, a művelődési központ igazgatóját, elmondta, hogy a nagyközségben jelenleg is dolgozik két általános iskolás csoport a 3. sz. iskolában és a Gyermekvárosban. Sikerral szerepel a két középiskolás csoport is, ahol az Arany János Gimnázium és Szakközépiskola, valamint a Mezőgazdasági Szakiskola tanulói rojják a szebbnél szebb táncokat. Újabban van A és B kategóriás táncoktató, akik

²⁵ Harasztosi 1975. 8.

²⁶ A kutatás jelenlegi állása szerint sajnos nem tudjuk, hogy a szerző mire gondolhatott.

vállalják a fiatalok tanítását. Azok, akik a régi együttesben már szerepeltek, alig várják, hogy ismét táncolhassanak.

Nem marad el a segítség a vezető szervektől sem. Gyarmati Kálmán, a Megyei Művelődési Központ igazgatója személyesen segíti a szervezést. A megyei tanács az anyagiak biztosításához járul hozzá a nagyközségi tanáccsal együtt. A berettyóújfalui üzemek is segítenek.

Az együttesbe berettyóújfalui dolgozó fiatalok jelentkezését várják, mert az esti foglalkozások után nem tudja vállalni a központ az utaztatást vidékre. A jelenleg eredményesen dolgozó általános és középiskolai csoportokból számítanak az utánpótlásra. A hirdetés közzététele óta már 54-en jelentkeztek.

Szeptember elején lesz az első, az alakuló foglalkozás. A vezetéssel Bak Istvánnét (Szepesvári Ildikót) bízzák meg, aki kiválóan képzett szakember²⁷. Hetente két próbát tartanak. Az első nyilvános fellépést április 4-re tervezik. Erre az alkalomra a megyei tanácstól egy garnitúra táncruhát kapnak. A táncsoporttal együtt dolgozik a már egy hónapja működő 11 tagú citerazenekar Ökrös István tanár vezetésével.”

5. kép Középen Ökrös István, balra tőle Zsúró Magdolna és Papp Zsuzsanna, jobbra pedig Berkes Mária

²⁷ Bak Istvánné visszaemlékezéséből is kiderül, hogy őt keresték meg először, de rövid gondolkodás után a meglévő feladatai mellett nem tudta vállalni. Valószínűleg a cikk keletkezésekor még nem volt erről döntés.

6. kép A megalakulás utáni első fellépés
(1976. április 4., a munkásőrség megalakulásának 20. évfordulóján)
Fiúk, balról jobbra: Szabó Sándor, Vincze István, Hajdú Lajos, Hlaszni József,
Simon Sándor, Bói István, Varga István, Veres Imre

7. kép A megalakulás utáni első fellépés (1976. április 4.)
Lányok, balról jobbra: Zsúró Magdolna, Nyikos Piroska, Berkes Mária, Bagdi Olga,
ismeretlen, ismeretlen, Kiss Erzsébet, Tarján Katalin, Panker Magdolna, Boldog Lilla

A korszak jellegzetessége volt, hogy vonós zenekarokkal ritkán volt alkalma próbálni és fellépni a csoportnak. Bevett gyakorlatnak számított, hogy Ökrös István zongorán²⁸ és harmonikán zenélt a próbákon. Ez könnyen kivitelezhető volt, mert a citeraegyüttes – Ökrös vezetésével – a néptáncosok előtt próbált, és a későbbiekben gyakran közösen fel is léptek.

A felkészülés rögtön elkezdődött, következő évben már egyórás műsort adtak Biharkeresztesen. *„Egy éve alakult az együttes, de ilyen nagy sikert még nem arattak. A szatmárköri tói fergetegessel a teremben a hangulat eléri a tetőfokát. A csaknem egyórás műsor végén mindegyikükről csurog a víz, önfeledten köszöntik őket ismerőseik, a közönség, boldogok a táncosok.”*²⁹

8. kép A biharkeresztesi néptáncfalalkozón (1976)

²⁸ A szerző visszaemlékezése szerint ez még az 1990-es évek közepén is így működött. Sándor Zeréndné (Marika néni) zongorázott a gyerekpróbákon, valamint ekkor már magnókazettáról is szólt a zene a próbák során.

²⁹ Bajai 1976. 5.

9. kép Fellépés

A megalakulás utáni évben Gróza így nyilatkozik a csoport munkájáról: „Az elmúlt év őszén alakult a csoport a berettyóújfalui művelődési központ együtteseként. Harmincöten kezdtünk, aztán az első próba után öten kimaradtak. A bizonytalankodók és hamar elfáradók lemorzsolódtak. Amikor úgy látszott, hogy megvan a törzsgárda, megalakult a vezetőség, és megalkottuk a szabályzatot. Ebben megtalálhatók a jogok és a kötelességek. A légkör demokratikus, a vezetőségbe az kerülhetett, aki jó táncos és fegyelmezett. Nem szabad igazolatlanul hiányozni, mert azt a táncból eltiltjuk, próba előtt nincs szeszszital-fogyasztás.

Az együttest nemcsak a felnőtt csoport alkotja, hanem hozzáánk tartozik³⁰ a Gyermekváros és egy ifjúsági csoport, Mészáros Gézáné³¹ vezetésével. Bak Istvánné irányítja a 3. számú iskola és a mezőgazdasági szakiskola tanulóit.”³²

Majd tovább folytatja: „Még az alapozásnál tartunk. Kialakítottuk a közösséget. Megkapták a táncosok a technikai alapot. Megtanulták, hogy melyik a jobb és a bal láb. Saját stílus kialakítására eddig nem volt lehetőség. Sajnos, kevés az olyan megyei koreográfia, amit kezdőknel be lehet tanítani. Így az ország különböző tájegységeinek táncait járjuk: a karcsai csárdást, a sári tusolót, a gencsapáti verbunkot vagy a kalocsai párost. Eddig kilenc táncot tudunk. Terveink között szerepel, hogy gyűjtünk népdalokat és talán két év múlva táncolunk sajátos bihari táncokat. Dr. Varga Gyula, aki már sokat segített, ígért bihari koreográfiát³³... nem mindegy, hogy Biharban, ennek a gazdag múltú tájnak, van-e népi együttese, vagy nincs.”³⁴

Már 1975-től a 3. Számú Általános Iskola gyermekcsoport is felveszi a Bihar Gyermek Néptánccsoport nevet. Gróza elgondolása szerint az utánpótlásnak az iskola lenne a gyermekbázisa, Bak Istvánné szakmai vezetése, képzettsége és évtizedes kiváló munkája miatt.

Interjúalanyaink visszaemlékezései alapján elmondható, hogy sokan szívügyüknek tekintették a csoportot, így Béres András személyesen tanította meg a mikepércsi csárdást 1977-ben, de Varga Gyula is sokszor tartott próbákat, valamint a lánytáncok oktatásában Bak Istvánné is aktívan részt vett.

Első, külföldi turnéjuk 1978-ban, Lengyelországba³⁵ vezetett. A citerazenekar, valamint Finta Erzsébet furta népdalénekes is velük tartott. Egy hétig voltak ott, minden nap felléptek más-más helyszíneken.

³⁰ A Bihar alakulásakor kiemelt cél volt, hogy az utánpótlás is biztosítva legyen. Emiatt a kapcsolat a meglévő gyermek- és ifjúsági csoportok, valamint a Bihar között a kezdetektől fogva megvolt.

³¹ Mészárosné Eszterda Mariann, az Arany János Gimnázium tánccsoportjának vezetője a cikk írásakor.

³² Harasztosi 1976. 5.

³³ Érdekes belegondolni abba, hogy itt Varga Gyula talán azt a felvételt vette volna alapul, amit ő készített, és amelyre alapozva a Bajnóca Néptánc Egyesület is megalkotta a Berettyóújfalu környéki táncok koreográfiáját.

³⁴ Harasztosi 1976. 5.

³⁵ Vincze István visszaemlékezése alapján.

Az addig kialakított keretek, a sikeres felnőttcsoport válságba kerül, amikor Gróza családi okok miatt 1980-ban kénytelen otthagyni a csoportot.³⁶ A következő 1–2 évben történtek próbálkozások más koreográfusokkal, de senki sem érezte magáénak az együttest, ami nem sokkal később megszűnt. A Bihar felnőttcsoport felbomlását követően a viseletek átkerültek a 3. Számú Általános Iskolába. Ezt követően innen indul Bak Istvánné vezetésével és szakmai munkájával a sokak által ismert Bihar Néptáncgyűttes (gyermekcsoportokkal) „karrierje”, és innen nőttek ki a mai helyi néptánc csoportok vezetői és felnőtt táncosainak egy része.³⁷

Az 1930-as években történt hagyományos táncalkalmak (gyepibál, fonó, dörzsölő stb.) megszűnésével, a helyi néptánc újrafelfedezésének és szervezett keretek között történő oktatásának tehát ezek a főbb állomásai, amelyek nélkül ma nem volna jelentősnek mondható a helyi néptánc-kultúra Berettyóújfaluban.

A kutatás

Az interjúk felvétele 2017–2018-ban történt. Hólabda módszerrel és félig strukturált mélyinterjúkkal dolgoztunk. Ezáltal ajánlások útján jutottunk el újabb és újabb alanyokhoz. A kérdéssor összeállítása során ügyeltünk arra, hogy a lehető legrégebbi emlékektől elindulva rekonstruáljuk az életutak azon részét, amelyekben fellelhetőek azok a vonatkozások, amelyek releváns információkat tartalmazhatnak a kutatni kívánt téma kapcsán.

Legelőször Bak Istvánnéval vettük fel a kapcsolatot, akinek a helyi néptáncoktatásban betöltött szerepe miatt gyakorlatilag az 1950-es évektől kezdve rálátása van a témára. Ez az interjú egy jó alapot és kiindulópontot képezett, amely nyomán bőséges alapinformációval rendelkezünk, és amely után el tudtunk indulni további személyekkel történő interjúkészítésekre.

³⁶ Vajasné Gróza Mária visszaemlékezése alapján.

³⁷ Jelen tanulmánynak nem célja a Bihar Néptáncgyűttes teljes történetének megírása, kizárólag a kutatás szempontjából fontos korszakot emeltük ki, de a jövőben megfontolandó a csoport történetének részletes lejegyzése.

10. kép Bojti pár a 19–20. század fordulóján

Ezt követően kerestük fel berettyóújfalui, váncsodi és szentpéterszegi³⁸ kiindulópontjainkat. A félig strukturált interjúk lehetőséget adtak arra, hogy az egyén gondolatmenetét kifejtse, ha releváns információhoz érkeztünk, akkor pedig a témát körüljárva erősítettük meg a fontosabb csomópontokat.

Segítségünkre voltak még azok, akik 1975-ben elsőként csatlakoztak a későbbiekben ismertetett felnőtt néptáncsoportokhoz.

A táncokon kívül az interjúk és régi fényképek segítségével a viselet rekonstrukció is sikeres volt, Bencze Lászlóné dr. Mező Judit korábbi gyűjtéseit alapul véve pedig Turzó Boglárka többszörös nívódíjas népdalénekes iránymutatásával, valamint a Bürkös Zenekar és a Flaska Banda közreműködésével a zenei anyagot sikerült hitelesen a koreográfia mellé tenni. Vámosi István koreográfus, valamint az egyesület csoportvezetőinek³⁹ szakmai munkájával sikerült rekonstruálni a táncokat⁴⁰, amelyeket a nagyközönség elsőként a Bajnóca Néptánc Egyesület 2018. évi évzáró műsorán láthatott.⁴¹

A mozgókép felvétel keletkezése és a szereplők

Az 1930-as évek közepétől indult az a gyűjtés, amely 16 mm-es, fekete-fehér mozgóképfelvételekre rögzített néptáncokat, mozdulatokat vett fel.⁴²

A Bihari Múzeum Évkönyvében olvasható az a részlet, amely az egyik első lépés volt kutatásunk megindításában

„Kultúrotthoni működésem idejére (1955–56) esik a néptáncgyűjtés is. A felkutatott ügyes, öreg táncosok mozgását Béres András vette filmre. Így örököltette meg a berettyóújfalusi Miskolczi János és felesége páros táncát, Miskolczi János „csoszogó szőlóját”, a váncsodi H. Bondár Imre szilveszteri seprűtáncát, valamint a nagyrábéi Pintye Gergeby jubásztáncát.

³⁸ Sajnos Nagyrábén nem sikerült hiteles adatközlőt találni, emiatt csak a felsorolt három településen tudtunk kutatni.

³⁹ Bozóki-Turzó Renáta, Csarkó Erika, Dancza István, Jakab Barbara, Turzó Boglárka, Vámosi István (2018-ban csoportvezetők az egyesületnél)

⁴⁰ A többes szám azért indokolt, mert maga a koreográfia több településen készült felvételek alapján készült el.

⁴¹ <https://www.youtube.com/watch?v=qdVIQdljvBM> 3.55-től

⁴² <https://neptanctudastar.abtk.hu/hu>

Az újfalusi cigányleányok táncát is filmre rögzítette Béres András, dalaikat hangszalagra vette.⁴³ Közben a szakmai tagok megtanulták értékelni a népi alkotásokat és jelentőségüket az újjáalakuló társadalomban, az új magyar művészeti életben.” – Sándor Mibályné⁴⁴

A szentpéterszegi némafilmen⁴⁵ Nagy Imre 60 éves juhász és egy furulyázó férfi látható, amely hangszer dallamaira táncol oláhost. A gyűjtőmunka során vele kapcsolatban nem sikerült információt feltárni, nem találtunk leszármazottat sem.

Berettyóújfaluban, 1954-ben, Varga Gyula gyűjtésében,⁴⁶ a Kultúrház udvarán és a strand üres hátsó medencéjében rögzítettek egy 3 perc 48 másodperces felvételt, amelyen helyi és környékbeli táncosok mozdulatait örökítette meg.

A leírókarton szerint 29 méternyi szalagra rögzítették a felvételt, amelye „*lejegyzésre, szakmai vetítésekre alkalmas táncrészleteket*” tartalmaz, és amelyeken szerepelnek botostáncok, verbunkok és csárdások.

A felvételen szereplők közül érdemes kiemelni a váncsodi H. Bodnár Imrét,⁴⁷ akit szűkebb otthonában polihisztorként ismertek, és akinek munkásságáról cikkek, beszámolók is jelentek meg.⁴⁸ Táncolt, énekelt, írt, verseket költött, amolyan egyszemélyes, rögtönzött szórakoztató műsorokat adott elő.

Álljon itt a következőkben önvallomása, amelyben táncáról így beszél: „*A magyar verbunkost még fiatal koromban a bátyámtól, Sándortól tanultam és folytattam is, míg meg nem nősültem, 1913. december 13-ig. De én utánam már nem tanulta meg senki, mert 1914-ben kitért a világháború és minden megváltozott. Hogy mikor kezdődött (a tánc), arra nem emlékszem, mert azelőtt már régen divatban volt. Ha a lakodalomban volt elég fiatal pár,*

⁴³ Sajnos ez nem szerepel a felvételen és a kutatás jelenlegi állapota szerint nincs információnk a cigánytáncról és hangszalagról.

⁴⁴ I. Sándor – Sándor 2014. 285.

⁴⁵ ELKH ZIT Ft.488.1. Gyűjtés ideje: 1961, gyűjtők: Martin György, Sárosi Bálint. Online elérhetőség: <https://mtabtk.videotorium.hu/hu/recordings/11156/szentpeterszegi-olahos>

⁴⁶ FT 382, gyűjtés ideje: 1956, gyűjtő: Varga Gyula

⁴⁷ 1886-ban született, Váncsodon. Sajnos a videó többi szereplőjéről nem sikerült ezidáig érdemi információkat szerezni.

⁴⁸ A bemutatott táncfelvételen kívül 1958-ban énekeik is rögzítettek, amely online elérhető: <http://folkloradatbazis.hu/fdb/mviewer.php?gyid=A9667D3C-5CD7-4F74-A457-205E437E9AEB&filter=1004.:0D0190FD-CE21-4840-8B2F-B88A9BCA5A38.:3,1103.:C1A1756F-F449-42C8-ADAD-3E3D8F453034.:3>; Ezen kívül az Ethnológiai Adattárban nevezett személyről ld. EA 2259., EA 9496., EA9564., EA 9922., EA 10153., EA 12181., EA 12645. és EA 12893. számokon. Szőke bibliográfia.

ott is járták. Ami a muzsikát illeti, mindig a azt csárdás nótát húzták...hogy Ritka árpa, ritka búza. ... Aztán a lányok álltak karikába és ők is sorba felkérték a ... párjukat... minden lánynak szabad volt egy nótát húzatni a pénzekért, mert a cigányoknak nekik is fizetni kellett csak úgy, mint nekünk... Még mikor én fiatal ember voltam, a báli mulatságokban elővettem egy cirokseprűt, egynébányszor körülkerültem a táncbelyiséget. Akkor intettem a seprűvel, a muzsikásoknak, hogy álljanak meg. A seprű jóformán ezért kellett.”⁴⁹

Ezután verbuválásra emlékeztető rigmusokat, verseket mondott, és sorra beállította maga mögé a legényeket. Amikor már elegen vannak „akkor egymásba fogódzkodik az egész sereg hátulról. A vezér pedig seprűnyéllel hun erről, hun arról, sibé-pubé a társaságot.”⁵⁰ Ezután a társaság térdre ereszkedett, a vezér után elmondott még egy verset, majd a zenészeknek szánt pénzt szedte be a résztvevőktől, akik ezután újra felálltak, és addig jártak körbe, amíg mindenkinek párja nem akadt, akikkel összeálltak táncolni.⁵¹ „A verbunkos minden kétséget kizáróan a XVIII–XIX. sz-i keatonafogás emlékeit őrzi. A verbuválás emléke és néha tragikus következménye olyan mély nyomot hagyott az emberek lelkében, hogy teátrális részévé vált falusi társasösszejeveteleinknek, elsősorban a lakodalmaknak.”⁵²

A felvételen ezt is bemutatja, így a leírásból és mozgóképről teljesen rekonstruálható. Tánca kapcsán említésre méltó, hogy a botos táncok egy bihari változatát, a pálcikás táncot az ő bemutatója nyomán ismerjük. „Minden alkalomra költött verseket és dalokat, amiket fűzetekbe írt és árusított. Szerzeményeinek nagy része népi vagy históriás ének, dal kötött szövege. A mezőgazdasági munkák szünetében vásárokra járt, később Hajdúszoboszlón, a gyógyfürdőben hallgatóságot alakított ki a vízben maga körül, és úgy szavalta, énekelte dalait.”⁵³

Táncát két keresztbe rakott bottal járta, ami kardokra emlékeztetett. Ő volt az utolsó félvándorénekes. „E tánc jellegében, motívumaiban megőrizte sajátos formáját, de miután kettő, kb. 70–80 cm-es nagyságú pálcával is eljárra, vásárokon, sokadalmakban,

⁴⁹ H. Bodnár 1955. 114–117.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

⁵² Varga 1958. 112.

⁵³ Marjai 1973. 5.

gyakran még vonaton utaztában is bemutatta egy kis pénzszerzés reményében, valódi virtuozitását már elvesztette, s kis lábmozgásai, főleg bokázóval kísért kétbotos változata a pálcikás tánc bemutató, látványos jellegűvé formálódott. Hatása azonban szűk körre terjedt, bár korábban a sárréti lápi pásztoroknál általánosan ismert volt.”⁵⁴

A felvételen érdekes módon ez, a több cikkben is megemlített kétbotos táncát nem látjuk, ennek okát nem tudjuk.

Zárszó

A fentiekben, rövid bevezető és történeti kitekintő után, a berettyóújfalui táncélet alakulását az 1950-es évektől a Gróza-féle Bihar Néptáncgyűttesen át a Bak Istvánné nevével fémjelzett időszak kezdetéig és a kutatómunka lefolyását, valamint eredményeit követhetjük nyomon.

Interjúink során, alanyaink visszaemlékezései, archív felvételek és meglévő szakirodalmi anyagok nyomán alakult ki a fenti kép a helyi néptáncoktatás kezdeti időszakáról, amely előzmények nélkül – meggyőződésünk szerint – Berettyóújfaluban nem volna manapság ilyen széles társadalmi elfogadottsága a hagyományörzés ezen formájának. Bak Istvánné neve és alakja már gimnazista korától kezdve szoros összefonódást mutat a néptáncal, amely vezérfonalat, hol szerencsés véletlen, hol tudatos döntés során egész pályája alatt szorosan tartotta.

Míndehhez azonban szükség volt gimnáziumi és gyermekvárosi kezdeményezésekre, amelyek alapot adtak a helyi néptáncoktatásnak, valamint arra, hogy a megalakuló „Bihart” és annak lelkes tagjait, Gróza Ferenc rövid idő leforgása alatt színpadi előadásokra alkalmassá tegye. Az egymásra épülő előzmények, az egyfelé tartó fejlődés és munka teremtették meg a lehetőségét annak, hogy a Bihar Néptáncgyűttes 1980-as felbomlását követően sem szűnjön meg a néptáncoktatás, hanem azok eredményeit is felhasználva tovább fejlődjön, immár az iskolai oktatásba beépítve, finansziális, tanári és eszközbeli igényeket is figyelembe véve. Az ezt követő időszak leírása azonban már egy következő kutatás alapjait képezi.

⁵⁴ Béres 1985. 64.

Köszönettel tartozunk interjúalanyainknak, a Zenetudományi Intézetnek, a Bihari Múzeumnak, a Sinka István Városi Könyvtárnak és Berettyóújfalu Városának, hogy visszaemlékezésekkel, fényképekkel, tanácsokkal, szakirodalmakkal és a háttér biztosításával segítették kutatásainkat. Köszönet illeti Bozóki-Turzó Renátát és Vámosi Istvánt, hogy koreográfiájuk által meglevencedtek elfeledettnek hitt táncaink, és a Bajnóca Néptánc Egyesület volt és jelenlegi táncosainak, hogy lelkes közreműködésükkel sikeresen sajtótították el a mozdulatokat.

1. sz. melléklet

A Bihar alapító táncosai (zárójelben a becenevek)

Agod Sándor	Orosz Gyula
Berek Katalin	Pangert Magdolna
Berkes Mária	Rácz Sándorné, Sziki Mária
Bói István	Simon Sándorné
Boldog Sándorné, Bartha Lilla	Simon Sándor
Bondár Zoltánné, Papp Zsuzsanna	Szabó Gézánné, Bagdi Olga
Csizmadia Irma	Szabó Sándor (Surgyé)
Fekete István	Tanka Aranka
Hajdú Lajos (Dudus)	Tarján Katalin
Hlaszni József	Török Ágnes
Horváth Katalin	Török Ilona
Kiss Erzsébet	Török Vera
Lakatos Sándor (Csoki)	Varga István
Lovász László	Veres Imre
Nagy János	Vincze István
Nyikos Piroska	Zsúró Magdolna

2. sz. melléklet

A Biharhoz később csatlakozott táncosok

Aradi Sándor

Bondár Edit

Balogh Sándor (Gelkás)

Bozsányi Zsuzsánna

Csete Ferenc

Dremák Erzsébet

Dremák Márta

Egervári Gyöngyi

Erdei Sándor

Gellénné Tóth Róza

Haliczné Jenei Zsuzsánna

Hüse Sándor

Kanálné Harasztosi Judit

Kapás Mária

Mezei Sándorné, Matolcsi Éva

Nagy Lajos

Szakács Ida

Tóthné Farkas Piroska

Források és irodalom

Szakirodalom

Bagdi 2021.

Bagdi László: „A világ közepe” – Berettyóújfalu vármegyeszékhelyé alakulása 1920-1928. In: A Bihari Múzeum évkönyve XXVI. Szerk. Sándor Mária. Berettyóújfalu, 2021. 7–52.

Baranyi 2001.

Baranyi Béla: „Maradék Biharország” fővárosából az ország keleti kapuja – Berettyóújfalu megújuló szerepkörökben. In.: Bihari Diéta III. Szerk. Matolcsi Lajos. Debrecen, 2001. 52–72.

Béres 1985.

Béres András: Pásztortánc és botoló. In: Tánc tudományi Tanulmányok 13. Szerk. Béres András – Pesovár Ernő. Bp., 1985. 55–75.

H. Bodnár 1955.

H. Bodnár Imre: A magyar verbunkos. In.: Népünk hagyományaiából, Néprajzi leírások a társadalmi néprajzi gyűjtők munkáiból. Szerk. Igaz Mária – Morvay Péter – Simon Józsefné. Bp., 1955. 114–117.

Csarkó 2018.

Csarkó Imre: Cserkészlet a Trianon utáni évtizedben csonka Biharban és annak megyeszékhelyén, Berettyóújfaluban. In.: A Bihari Múzeum Évkönyve XXIII. Szerk. Sándor Mária. Berettyóújfalu, 2018. 143–157.

Dankó 1976.

Dankó Imre: A Bihari Múzeum története. In: A Bihari Múzeum Évkönyve I. Szerk. Héthy Zoltán. Berettyóújfalu, 1976. 349–357.

Réthei 1924.

Réthei Prikkel Marian: A magyarság tánca. Bp., 1924.

I. Sándor – Sándor 2014.

I. Sándor Ildikó – Sándor Mária: Egy székely tanítónő Bihar hagyományaiért - Dr. Sándor Mihályné Nagy Gabriella néprajzi és közművelődési tevékenysége. In: A Bihari Múzeum Évkönyve XVII–XIX. Szerk. Sándor Mária. Berettyóújfalu, 2014. 277–301.

Sándor 1976.

Sándor Mihályné: Egy régi berettyóújfalui ház történetéről. In.: Bihari Múzeum Évkönyve I. Szerk. Héthy Zoltán. Berettyóújfalú, 1976. 277–285.

P. Szalay – V. Szathmári 1981.

P. Szalay Emőke – V. Szathmári Ibolya: A népi társadalom élete Berettyóújfaluban. In. Berettyóújfalú története Szerk. Varga Gyula. Berettyóújfalú, 1981. 483–515.

Szűcs 1938.

Szűcs Sándor: Néprajzi vonatkozások Bihar vármegyében. In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Bp., 1938. 164–245.

Varga 1958.

Varga Gyula: Játékos-dramatikus táncok Biharban. In.: Tánc tudományi Tanulmányok 1. Szerk. Morvay Péter. Bp., 1958. 106–118.

Varga 1982.

Varga Gyula A néptánc kutatás helyzete Magyarországon és megyénk néptánc hagyományai. In: Múzeumi Kurír: A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumbarátok Köre körlevele. 1982. 38., 72–78.

Vermes 1930.

Bihar vármegye tíz évvel Trianon után. Szerk. Vermes Ernő. Berettyóújfalú, 1930.

Sajtótermékek

Bajai 1976.

Bajai István: Jókédvű vasárnap Biharkeresztesen. Hajdú-Bihari Napló, 33. (1976) 188. 1976. aug. 10. 5.

Harasztosi 1975.

Harasztosi Csaba: Bihar népi együttest szerveznek Berettyóújfaluban. Hajdú-Bihari Napló, 32. (1975) 190. 1975. aug. 14. 8.

Harasztosi 1976.

Harasztosi Csaba: A kezdő lépések után. Hajdú-Bihari Napló, 33. (1976) 180. 1976. július 31. 5.

Marjai 1973.

Marjai Márton: „Kiszállt egy új vitéz...”. Lobogó, 15. (1973) 29. 1973. júl. 4. 5.

Varga 1982.

Varga Gyula: Az érdeklődés évről évre növekszik. Hajdú-Bihari Napló, 39. (1982) 126. 1982. jún. 1. 5.

Internetes hivatkozások

Szőke bibliográfia

Szőke Péter Gergely bibliográfiája. http://www.kezmuvesalapitvany.hu/document/repertory_document/1/keziratos_bibliografia_a_neprajzi_muzeum_etnologiai_adattarabol.pdf (Utolsó letöltés dátuma: 2023. július 14.)

<https://skanzen.hu/hu/jo-tudni/a-skanzenrol/tortenelem>

(Utolsó letöltés: 2023. július 14.)

MNL

Magyar Néprajzi Lexikon <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/k-72CDA/kivetkozes-72F5E/>

(Utolsó letöltés: 2023. július 14.)

Adatközlők

Bak Istvánné (Berettyóújfalu)

Vajasné Gróza Mária (Biharkeresztes)

Vincze István (Berettyóújfalu)

The legend has become reality:

the research history of the dances of Berettyóújfalu and the surrounding area and the beginnings of local folk dance education

For decades, a “legend” passed down from generation to generation within the folk dance community of Berettyóújfalu suggested that a recording made in the 1950s exists somewhere, of men and women performing folk dances in the yard of the “Community Centre”. Recent research and efforts have made this legend a reality. The leaders and choreographers of the Bajnóca Folk Dance Association researched, and in 2018, presented to the public these dances reconstructed from footage, memories, and photographs. There was a long road to the premiere of the show, in which former and current dancers, as well as all leaders and teachers of the local folk dance history, had their roles to play. This study summarizes how the research proceeded and what the beginnings of local folk dance life looked like, which are closely interlinked by the main actors and reveal a straight-line development over decades.